

ערכת הדרכה מיוחדת בנושא "לחיות בגרמניה הנאצית"

מורשת, מרכז בינלאומי לתיעוד, לחקר ולהוראת השואה ע"ש מרדכי אנילביץ', גאה להגיש לך, המורה, חומרי לימוד המסייעים בהוראת תכני לימוד על השואה, על מלחמת העולם השנייה ועל זיכרון השואה.

קהל היעד: כיתות י"א - י"ב

רקע

לאחר תום מלחמת העולם הראשונה (1918), גרמניה מצאה את עצמה מושפלת, מפורקת כלכלית וחברתית-מחפשת כיוון חדש. הסכם ורסאי הטיל עליה עונשים כבדים, האבטלה גאתה, והאזרחים איבדו אמון במערכת הפוליטית. על רקע זה, עלה לשלטון אדולף היטלר ותנועתו - המפלגה הנאציונל-סוציאליסטית - שהבטיחו להחזיר את "כבודה של גרמניה" וליצור סדר חדש. ההבטחה לשיקום לאומי כללה גם אידיאולוגיה מסוכנת של גזענות, לאומנות קיצונית, דיכוי זכויות אדם ועוד. תהליך ההקצנה החל בצעדים פוליטיים וכלכליים, המשיך בשלילת זכויות מיעוטים - ובראשם היהודים - והסתיים באחת הזוועות הגדולות בתולדות האנושות: השואה, רצח העם היהודי. לימוד הנושא- גרמניה הנאצית, נועד לעזור לתלמידים להבין כיצד תהליכים פוליטיים, חברתיים וכלכליים יכולים להוביל לעליית משטר טוטליטרי, ולחשוף את הדרכים שבהן אידיאולוגיות גזעניות ושנאת האחר עלולות להתפתח בחברה מודרנית. דרך העיסוק בתקופה זו, התלמידים יפתחו חשיבה ביקורתית על אחריותם של יחידים וקבוצות במצבי משבר, ילמדו לזהות מנגנוני תעמולה והשפעה ציבורית, ויבינו את החשיבות של שמירה על ערכים דמוקרטיים, זכויות אדם וסובלנות בחברה בת זמננו.

מבנה הערכה:

- שיעור 1 – שיעור פתיחה- עליית הנאצים לשלטון
- שיעור 2 - הלשנות וטרור במשטר הנאצי
- שיעור 3 – חינוך ילדים ונוער
- שיעור 4 - המרחב הציבורי ועיקרון המנהיג
- שיעור 5 – שיעור סיכום- השלטון הנאצי

מקורות להרחבה:

1. ראיית העולם הנאצית : מרחב, גוף, שפה. נוימן ב', חיפה : אוניברסיטת חיפה, תשס"ב 2002
2. נאציזם, נוימן ב', תל-אביב : משרד הביטחון : ספריית "אוניברסיטה משודרת", תשס"ז 2007
3. אלימות מצד המדינה, גרמניה הנאצית בשנים 1938–1941, מרקס ע', הוצאת רסלינג, 2021
4. מקרח ברא אותו: החינוך בשירות הנאציזם, קטקו ת', הוצאת רסלינג, 2016

שיעור פתיחה - עליית הנאצים לשלטון

מטרות:

1. הבנת הרקע ההיסטורי שהביא לעליית הנאצים לשלטון
2. היכרות עם מצב החברה הגרמנית עם עלייתם לשלטון

מבנה השיעור:

1. פתיחה- סרטון על סוף מלחמת העולם הראשונה והסכם ורסאי.
2. דיבייט- הסכם ורסאי.
3. איסוף
4. סרטון- רפובליקת ויימאר
5. עיבוד הצפייה
6. סיכום

מהלך:

1. פתיחה: צופים בסרטון על סוף המלחמה והסכם ורסאי-
<https://www.youtube.com/watch?v=vrYhLNQMRro>
2. דיבייט- מחלקים את הכיתה לשלוש וכל קבוצה מקבלת דף עם מידע על תוצאות המלחמה לפי מדינות: צרפת, בריטניה וארצות הברית, דף ועט. עליה לרשום טיעונים מתוך דף המידע לקראת הדיבייט. כל קבוצה שולחת נציג לדיבייט שאמור לשכנע את הכיתה למה המדינה שלו צודקת ביחס לעונש המתאים לגרמניה.
3. איסוף:
 - מה כל תפיסה מייצגת?
 - איזו תפיסה תקדם לדעתכם את העולם לשלום?
4. המצב בגרמניה אחרי המלחמה - <https://www.youtube.com/watch?v=0jycVFL8CNM>
5. שיחה:
 - באילו תחומים מחליטים לגעת ולהגביל את הגרמנים?
 - למה לדעתכם אילו התחומים?
 - אילו תופעות קורות לדעתכם בציבור הגרמני?
6. צופים בסרטון על רפובליקת ויימאר:
<https://www.youtube.com/watch?v=SonnjGMR3Wc>
7. עיבוד הצפייה:
 - אז מה להבנתכם גורם לדמוקרטיה להיכשל?
 - מה באווירה של רפובליקת ויימאר, עזר להיטלר להצליח במהלכים הפוליטיים שלו לעלות לשלטון?
8. סיכום: ביחס לתפיסה של היטלר, מה אחוז היהודים שיש בגרמניה ברפובליקת ויימאר? תשובה: התשובה היא שבגרמניה יש בערך אחוז אחד של יהודים, זו שאלה למה האחוז הזה מקבל כל כך הרבה תשומת לב? בשיעורים הבאים ננסה להבין מה היטלר עושה בגרמניה

מורשת

מרכז בינלאומי לתייעוד, לחקר
ולהוראת השואה ע"ש מרדכי אנילביץ'

הנאצית כדי להגיע לנקודה שבה הוא יכול לצאת למלחמה הכוללת בתוכה רצח
עם.

שיעור 2: הלשנות וטרור במשטר הנאצי

מטרות:

1. היכרות עם מנגנוני הטרור שהפעילה המפלגה הנאצית על האזרחים.
2. הבנת השפעות הטרור של השלטון על האזרחים ועל החברה הגרמנית.

מבנה השיעור:

1. פתיחה
2. סיפורו של יוהאנס לנגמנטל - עבודה בזוגות
3. איסוף תשובות ללוח
4. דיון
5. מחנות הריכוז
6. טרור והלשנות
7. השפעה חברתית

מהלך:

1. פתיחה: דמיינו שאתם חיים במדינה שבה כל מילה יכולה לעלות לכם בחיים. שכנים, חברים לעבודה, ואפילו בני משפחה – עלולים לדווח עליכם לשלטונות אם תאמרו משהו "לא נאמן" לממשלה. בגרמניה הנאצית, פחד ואי-אמון הפכו לכלי שליטה מרכזי. המשטר בנה מערכת של טרור יומיומי – לא רק באמצעות משטרה חשאית, מחנות ריכוז ועונשים קשים, אלא גם דרך אווירה שבה אנשים למדו לחשוך זה בזה.
2. סיפורו של יוהנס לנגמנטל - מתחלקים לזוגות. כל זוג קורא את סיפורו של יוהנס לנגמנטל, אזרח גרמני מתקופת המשטר הנאצי (נספח א'). כל זוג צריך לסמן בתוך הטקסט:
 - בעיגול - את הדרכים בהן יוהנס בוחר לפעול אל מול המשטר הנאצי.
 - בריבוע - הדברים בהם יוהנס מואשם ע"י המשטר.
 - בקו תחתון - העונשים ודרכי הפעולה של המשטר נגד יוהנס.
3. איסוף התשובות וכתיבה על הלוח

הדרכים בהן יוהנס בוחר לפעול אל מול המשטר הנאצי	הדברים בהם יוהנס הואשם ע"י המשטר	העונשים ודרכי הפעולה של המשטר נגד יוהנס
לוקח חלק בפעילות אנטי-נאצית	הפצת עלבונות נגד היטלר	קבלת מכתב מהמפלגה הנאצית

עובד בנגריה אצל בעל בית יהודי	קניות דווקא אצל יהודים	נדרש לדווח על התבטאויות נגד המפלגה של אזרחים אחרים
מסרב להצטרף למפלגה הנאצית	חוסר נאמנות פוליטית כחייל	מתבקש להצטרף למפלגה הנאצית
מסרב פקודה להחרמת כבשה של אזרח רוסי		"מעצר לשם הגנה"
		מעקב ע"י הגסטפו
		מוצב ביחידת פרשים למרות שביקש שלא
		לא מקבל חופשות לאורך השירות
		עומד למשפט ועלול להיות מוצא להורג

4. דיון:

- על העונשים - למה אלו האופנים בו המשטר בוחר לפעול כלפי יוהנס? מה כל עונש משרת לדעתכם?
- על ההאשמות - מה ניתן ללמוד על שלטון שמאשים בדברים כאלו אזרחים? כיצד המפלגה הנאצית תופסת את האזרחים במדינה ואת תפקידם?
- על יוהנס - איך לדעתכם התנהלות המפלגה מול יוהנס משפיעה עליו? למה הוא ממשיך בהתנגדותו למשטר למרות העונשים?
- מתוך הדברים שקראתם ודיברנו, מהי לדעתכם חוויית החיים של האזרח הממוצע תחת השלטון הנאצי?

5. מחנות ריכוז ו"מעצר לשם הגנה" -

בשנים 1933-1934 הוקמו לפחות 70 מחנות ריכוז ועוד כ- 30 נקודות ל"מעצר לשם הגנה" ברחבי גרמניה.

כבר ב־1933, מיד אחרי עליית היטלר לשלטון, הוקמו מחנות הריכוז הראשונים, ובראשם דכאו. מטרתם הייתה לכלוא מתנגדי משטר - קומוניסטים, סוציאליסטים, פועלים פוליטיים - ללא משפט ובתנאים קשים. עצם הקמתם הוכיחה כבר בשנה הראשונה לשלטון הנאצי שהמשטר בונה מערכת טרור ממוסדת מחוץ למסגרת החוק.

במחנות אלה גיבש הס"ס את דפוסי האלימות, השליטה והעבודה הכפויה שהפכו מאוחר יותר לבסיס לרשת המחנות הנאצית ברחבי אירופה. כך כבר ב־1933 ניתן היה לראות את היסודות של

מדיניות הדיכוי הנאצית: שלילת זכויות, אלימות שיטתית ושימוש במחנה הריכוז ככלי לעיצוב החברה באמצעות פחד.

- מה מטרת מחנות הריכוז?
- מי הראשונים שנשלחים למחנות הריכוז?
- למה המפלגה הנאצית מקימה כל כך הרבה מחנות כבר עם עלייתה לשלטון?
-

עם עליית הנאצים לשלטון ב־1933, רדיפת מתנגדי המשטר הפכה לאחד הצעדים הראשונים

והמיידיים של הדיקטטורה החדשה. המשטר פעל במהירות לפרק את האופוזיציה הפוליטית: קומוניסטים, סוציאליסטים, פעילי איגודים מקצועיים ועיתונאים נעצרו, הוכו, נחקרו באלימות ונשלחו למעצר ללא משפט. חוקים חדשים - כמו "צו הנשיא להגנת העם והמדינה" - אפשרו כליאה בלתי מוגבלת של חשודים בהתנגדות. משרדי מפלגות אופוזיציה נסגרו, עיתונים הוחרמו ותנועות נוער לא נאציות נאסרו. כבר ב־1933 נפתחו מחנות ריכוז ראשונים ששימשו "מרכזי ענישה" למתנגדי המשטר, והס"ס השתמש בהם כדי להטיל טרור ולהרתיע כל ביקורת. כך נעלמה האופוזיציה כמעט לחלוטין בתוך חודשים ספורים, והמשטר ביסס את שליטתו באמצעות פחד, מעקב ואלימות מאורגנת.

- למה הראשונים שנשלחים למחנות ריכוז הם מתנגדי המשטר?
- למה המחנות נקראים "מחנות מעצר לשם הגנה"? מה הציבור בגרמניה יכול להבין מכך על המחנות ועל האסירים שבהם?
- איך השהות במחנות משפיע על מי שנאסרו בהם? איך קיומם של המחנות משפיעים על שאר הציבור הגרמני?

לאחר התייצבות השלטון, בשנת 1935, נותרו כמה מחנות בודדים.

- לאן המחנות נעלמים?

בשנת 1935, לאחר שהשלטון הנאצי התייצב והאופוזיציה הפוליטית דוכאה כמעט לחלוטין, נסגרו

חלק ממחנות הריכוז הראשונים שהוקמו ב־1933. המשטר טען כי "אין עוד צורך" במתקנים אלה, משום שההתנגדות חוסלה. בפועל, הסגירה לא סימנה סוף לדיכוי, אלא שינוי מבני: רבים מהאסירים שוחררו תחת מעקב הדוק, והס"ס ניצל את התקופה כדי לארגן מחדש את מערכת המחנות ולהקים מחנות חדשים, מרכזיים ומקצועיים יותר - בהם דכאו, זקסנהאוזן ובוכנוואלד - שהפכו בהמשך לכלים מרכזיים במדיניות הטרור הנאצית.

- מי עוד נאסרים במחנות הריכוז?

לקראת אמצע שנות ה־30 הורחבו גם האוכלוסיות שהוגדרו כ"מסוכנות" למשטר, והעילות

למעצר הפכו רחבות ושרירותיות יותר. לצד מתנגדים פוליטיים, החלו להיעצר גם "עבריינים מקצועיים", מחוסרי עבודה שנתפסו כ"א־סוציאליים", הומוסקסואלים, עדי יהוה, הקהילות-סינטי ורומה ומי שנתפסו כמאיימים על "הסדר הציבורי" לפי הקריטריונים הגזעניים והאידיאולוגיים של הנאצים. המדיניות החדשה אפשרה לכלוא אנשים על סמך אורח חיים, שיוך חברתי או גזעי - גם ללא עבירה ממשית - ובכך הפכה את מחנות הריכוז לכלי מרכזי בהנדסה החברתית של המשטר ובהכפפת כל קבוצה שנחשבה לבלתי רצויה.

עם עלייתם לשלטון, רתמו הנאצים את מנגנוני הביטחון ואת כוחותיה של המדינה ושל המפלגה למעקב, לרדיפה ולמעצר של אזרחים שנחשדו בהתנגדות לשלטון, ולהטלת טרור על הציבור במדינה. לשם כך, השקיעו רבות בהגדלתם של גופים אלו ובחיזוקם. לדוגמה, בשנת 1933 מנה הגסטאפו (המשטרה החשאית הגרמנית) 1300 אנשים. בשנת 1936 הוא מנה 7000 אנשים. בשנת 1933 מנה הס"ד (שירות הביטחון של הס"ס.ה. היה גוף מודיעין שתפקידו לפקח על כל מי שעלול היה לסכן את המפלגה הנאצית) 250 אנשים. בשנת 1937 הוא מנה 5000 אנשים. אך מי שהסגירו את החשודים בהתנגדות לשלטון לא היו מנגנוני הביטחון בלבד. אזרחים רבים הלשינו על אזרחים אחרים - שכנים, עמיתים, ואפילו בני משפחה.

קוראים יחד את מכתב ההלשנה האנונימי:

"איש העסקים וולטר קוסאק, תושב ברלין ברחוב קורפורשטן 37 קומה שנייה, משמש על בסיס קבוע כסוכן של החזית האדומה [קומוניסטים] [...] קוסאק הזה הוא אוהב יהודים גדול. איני יכול למסור את שמי מאחר ואני חושש שהפושע הפוליטי הזה יסכן את חיי, אבל אני מתחנן בפניכם להאמין להצהרתי ולהתערב במהרה, כי אסור שהאיש יורשה לנצל את המדינה ואת שירותיה. אנשים הגונים וישרים לא צריכים להשלים עם כך. הוא חייב לקבל את העונש לו הוא ראוי, הבוגד הזה בפולק [עם]. בבקשה, אין רגע לבזבז'".

מתוך מכתב אנונימי שנשלח למטה המשטרה החשאית בברלין ב- 30 בדצמבר 1935

- אנחנו לא יודעים על ידי מי המכתב נשלח - למה לדעתכם הוא משלין על השכן שלו? (מפחד ממנו, רוצה להתנכל אליו, רוצה להגן על עצמו מפני השלטון...)
- למה לדעתכם הוא בוחר לעשות זאת באופן אנונימי?
- איך לדעתכם המצב הזה משפיע על החברה הגרמנית? איך האזרחים מרגישים? איך הם מתנהגים זה לזה?
- איך המצב הזה משרת את השלטון הנאצי?

7. שאלת רפלקציה - חשבו על 3 אנשים בחייו של אזרח גרמני כלשהו (בני משפחה, בן/בת זוג, מנהל, חברים, וכו'). נסו לחשוב כיצד משטר הטרור וההלשנות השפיע על הקשר שלו עם אותם אנשים. רשמו לעצמכם איך הקשר ביניהם נראה לפני עליית הנאצים לשלטון, ואיך הוא נראה אחריה.

נספחים:

יוהנס (הנס) לנגמנטל

נולד ב- 10 במאי 1903 במינכן, נפטר ב- 17 בפברואר 1956 בגרונשטאט.
יוהנס היה נוצרי קתולי, נשוי להנרייטה לייק ולשניים הייתה ילדה בשם רות. המשפחה חיה בעיירה בשם
גרונשטאט, גרמניה.

יוהנס עבד כטוחן ולאחר מכן כפועל בנגריה בבעלות יהודית. הוא לא השתייך לאף מפלגה, אבל עוד
לפני עלייתו של היטלר לשלטון כבר לקח חלק בפעילות אנטי-נאצית. לחבריו נהג לומר כי "מי שבוחר
בהיטלר - בוחר במלחמה!"

בנובמבר 1933, כמעט שנה לאחר עלייתו של היטלר לשלטון, קיבל יוהנס מכתב מסניף המפלגה
הנאצית במקום מגוריו. במכתב הואשם יוהנס שהוא "מפיץ עלבונות כנגד מנהיגנו אדולף היטלר". הוא
אף נדרש לדווח על אנשים אחרים שמתבטאים כנגד המפלגה. אנשי המפלגה הנאצית גם ידעו שיוהנס
מוכר בציבור כאדם טוב, ולכן ניסו לגייסו למפלגה, אך הוא סרב בנחרצות.

מכיוון שלא הקשיב לאזהרות המפלגה, המשיך לעבוד בנגריה אצל בעל בית יהודי והמשיך לבטא את
התנגדותו לנאצים בכל הזדמנות, נעצר יוהנס והוכנס ל"מעצר מגן מונע" ב- 2 בספטמבר 1935. על פי
צו המעצר הוא נהג לערוך קניות דווקא בחנויות של יהודים. למזלו, אשתו הנרייטה הצליחה לשכנע את
הגורמים האחראים שישחררו אותו לביתו. גם לאחר שחרורו סירב להצטרף לסניף המפלגה הנאצית,
ומאותו שלב היה נתון למעקב הגסטאפו.

שנה וארבעה חודשים לאחר פרוץ המלחמה, גויס יוהנס לצבא הגרמני.

לאחר גיוסו נשאל אם יש לו בקשות מיוחדות. הוא ענה שלא, פרט לכך שהוא מפחד מסוסים, ולכן מבקש
לא לשרת ביחידת פרשים (רוכבים על סוסים). בתגובה הוכנס דווקא ליחידה כזו. החל מרגע גיוסו,
ולמרות שלחם גם בחזית מול הצבא הסובייטי, לא קיבל יוהנס אפילו יום חופש אחד במשך 4 שנים!
כאשר פנתה אשתו כדי לברר מדוע אינו מקבל חופשות כמו כל יתר החיילים, נאמר לה שהסיבה היא
חוסר נאמנות פוליטית.

רק לאחר שביתו נפגע בהפצצה בינואר 1945, קיבל יוהנס שלושה שבועות חופשה. משם חזר ישירות
לחזית הלחימה. בדרכו חזרה לחזית קיבל פקודה להחרים כבשה מאזרח רוסי, אבל לא ביצע את
הפקודה מפני שאותו אזרח התחנך והסביר שללא החלב של הכבשה ירעבו ילדיו למוות. יוהנס הועמד
למשפט ועלול היה להיות מוצא להורג, אך למזלו המשפט הופסק בעקבות התבוסה של גרמניה.

כמה חודשים לאחר המלחמה חזר יוהנס לביתו מהשבי הרוסי. הוא נפטר בפתאומיות בשנת
1956.

שיעור 3: חינוך, ילדים ונוער

מטרות:

1. הבנת מרכזיותו של החינוך הנאצי בשיטת הממשל של הנאצי.
2. הכרות עם דרכי החינוך המגוונות אותן הפעיל המשטר הנאצי.

מבנה השיעור:

1. פתיחה- ציטוט של פקיד נאצי.
2. דיון
3. הסבר
4. עבודה בקבוצות לפי קבוצות גיל
5. קריאת הסיפור 'אינגה אצל הרופא היהודי' מתוך הספר 'פטריית הרעל'.
6. דיון
7. משימה לסיכום- כתיבת סיפור

מהלך השיעור:

1. ציטוט של פקיד נאצי.
"מתי מתחיל העניין במפלגה הנאצית בילדים הגרמנים?"
שאלתי פקיד גבוה במשרדו המרשים של Schirach von Baldur,
המרשל של גרמניה הצבאית הצעירה, 10, Ufer Kronprinzen,
ברלין.
"לפני ההיריון", הייתה התשובה המהירה.
2. דיון:
 - מהי משמעות התשובה שלו?
 - איזו תפיסה עולה מתוך התשובה ביחס לחינוך הנאצי?
3. הסבר:
תשובתו מראה על עומק הבנה של המפלגה הנאצית עד כמה גדולה השפעתו של חינוך לשנות את המציאות, דרך שינוי דור העתיד.
4. רואים סרט קצר- על חינוך בגרמניה הנאצית:
<https://www.youtube.com/watch?v=xMTqSqPls5Q>
5. דיון:
 - מה התפקיד של חינוך בביסוס השלטון הנאצי?
 - איך שינוי נושאי הלימוד והפרדת אוכלוסיות בבתי הספר משפיע על ציבור ההורים?
 - מה הייתה מטרת החינוך הנאצי?
6. קוראים את סיפור הילדים 'אינגה אצל הרופא היהודי' מתוך ספר הילדים 'פטריית הרעל'

7. דיון:

- מה לדעתכם הילד מבין מהסיפור?
- מה ההורה שמקריא לו מבין מהסיפור?
- מה המסר החינוכי שהספר מפיץ בקרב הציבור הגרמני?
- מה להבנתכם תפקיד החינוך במשטר הנאצי?

8. משימה לסיכום:

כתבו סיפור קצר שיבטא את תפקיד הנוער כמו שאתם חושבים שהוא צריך להיות בחברה שלנו

ביקורה של אינגה אצל הרופא היהודי.

אינגה חולה.

במשך כמה ימים יש לה חום נמוך וכאב ראש. אך אינגה לא רצתה ללכת אל הרופא.

"בשביל מה ללכת לרופא בשביל דבר כ"כ פשוט?"

היא אומרת לאמא שוב ושוב כשהיא מציעה שתיגש לרופא.

לבסוף אמא מתעקשת.

קדימה! לך אל דר' ברנשטיין והוא יבדוק אותך! "מצווה עליה אימא.

"למה דר' ברנשטיין? הוא יהודי! ואף נערה גרמניה לא הולכת לרופא יהודי!

אמא של אינגה צוחקת.

"אל תדברי שטויות! רופאים יהודים הם בסדר גמור. תמיד מלמדים אותך שטויות בתנועת הנוער שלך,

מה המדריכות שם יודעות בנושאים אלו?

אינגה מוחה:

"אמא את יכולה להגיד מה שאת רוצה, אך אל תפגעי בתנועת הנוער. את צריכה לדעת שאנו הבנות בתנועה מבינות את השאלה היהודית הרבה יותר טוב מרוב ההורים. המדריכה שלנו מעבירה לנו פעולה

קצרה על היהודים כמעט בכל שבוע, רק לאחרונה היא אמרה: גרמנים לא צריכים ללכת לרופאים יהודים! במיוחד לא נערות גרמניות! מכיוון שהיהודים רוצים להרוס את העם הגרמני, בנערות גרמניות רבות שהלכו לרופאים יהודים על מנת לקבל ריפוי קיבלו רק מחלות ובושה! זה מה שהמדריכה שלנו

אמרה, אמא והיא צודקת!"

אמא נהייתה חסרת סבלנות

"תמיד נדמה לך שאת יודעת יותר מהמבוגרים, מה שאמרת הוא לא נכון, אינגה, אני מכירה את דר'

ברנשטיין טוב מאוד, הוא רופא טוב."

"אבל הוא יהודי! והיהודים הם אויב מסוכן" עונה אינגה.

עכשיו אימא ממש כועסת, היא צועקת ומרימה את ידה.

אינגה לא רצתה להיות לא ממושמצת, אז היא הלכה, הלכה אל הרופא היהודי ברנשטיין!

אינגה יושבת בחדר ההמתנה, של הרופא היהודי. היא צריכה להמתין המון זמן, היא מדפדפת במגזינים

שעל השולחן אך היא עצבנית מכדי לקרוא יותר מכמה שורות. שוב ושוב היא חושבת על השיחה עם

אמא.

ושוב ושוב היא נזכרת באזהרות של המדריכה שלה בתנועת הנוער: "גרמני ימנע מללכת לרופא יהודי! במיוחד, נערות גרמניות! נערות רבות שהלכו לרופאים יהודים לחפש מרפא מצאו רק חולי ובושה!"

פתאום נשמעה צעקה מהקליניקה של הרופא, היא שמעה קול של נערה:

"דוקטור דוקטור תעזוב אתי!", אז היא שמעה קול צחוק של גבר ואז לפתע הייתה דממה.

חסרת נשימה המשיכה איננה להאזין.

"מה הפירוש של כל זה?", היא שאלה את עצמה, ליבה פועם במהירות שוב היא חשבה על האזהרה של המדריכה בתנועת הנוער.

איננה מחכה כבר שעה.

שב היא מרימה מגזין מנסה לקרוא.

אז הדלת נפתחת, היהודי מופיע. צעקה נפלטת מפיה של איננה. באימה העיתון נופל מידיה. בבהלה היא קופצת.

עינה בוהות בפנים של הרופא היהודי. פניו הם פניו של השטן. באמצע בפניו השטניים יש אך ענק ועקום. מאחורי המשקפיים, מציצות עיניים של פושע.

חיוך ממזרי שפוך על שפתיו חיוך שאומר: עכשיו סוף סוף אני אקבל אותך נערה גרמניה קטנה!

היהודי התקרב אליה, אצבעותיו השמנות ניסו לתפוס אותה, אך עכשיו איננה התאוששה, לפני שהיהודי הספיק לתפוס אותה, היא מכה בפנים השמנות של הרופא היהודי.

ואז היא רצה אל הדלת, חסרת נשימה היא רצה במדרגות. ויוצאת מבית היהודי.

היא חוזרת הביתה בדמעות, אמה בשוק למראה ביתה הבוכייה.

"למען השם איננה מה קרה?"

לוקח זמן רב עד שהילדה מסוגלת שוב לדבר, לבסוף איננה מספרת על קורותיה אצל הרופא היהודי.

אמה מקשיבה באימה, וכשאיננה מסיימת את סיפורה אמה משפילה פניה בבושה.

"איננה לא הייתי צריכה לשלוח אותך אל הרופא היהודי. כשעזבת, כבר הצטערתי על כך. לא יכולתי להירגע, רציתי לקרוא לך בחזרה. פתאום חשדתי שאת צודקת, אני חשבתי שמשוה יקרה לך, אך הכול בסדר תודה לאל!"

אמה נאנחה וניסתה למחות את דמעותיה.

בהדרגה גם איננה נרגעה. היא שוב צוחקת. "אמא את עשית המון למעני. תודה לך. אבל את צריכה להבטיח לי משהו לגבי תנועת הנוער ...

אמה, לא נתנה לה לסיים את המשפט

"אני יודעת מה את רוצה לומר איננה, אני מבטיחה. אני מגלה שאפשר ללמוד אפילו מילדיך"

איננה הנהנה בראשה.

מורשת

מרכז בינלאומי לתייעוד, לחקר
ולהוראת השואה ע"ש מרדכי אנילביץ'

"את צודקת אמא, אנו הבנות בתנועה, יודעות מה אנו רוצות, גם אם לא תמיד אנו מובנות. אמא לימדת

אותי אמרות רבות היום אני רוצה ללמד אותך

"השטן הוא זה

ששלח את הרופא היהודי לגרמניה.

כמו השטן הוא מחלל את האישה הגרמנית

הכבוד הגרמני.

העם הגרמני, הוא לא ישמע

אלא אם בקרוב תמצא הדרך

להבראתו של הגרמני, של הדרך הגרמנית

לחיי הרופאים הגרמניים בימים הבאים".

שיעור 4: המרחב הציבורי ועיקרון המנהיג

מטרות:

1. הבנת עקרון המנהיג והשפעת המרחב הציבורי על החברה הגרמנית.
2. העמקה בנקודת המבט של האזרח בגרמניה הנאצית.
3. בירור תפקידו, כוחו ואחריותו של מנהיג בחברה דרך למידה על מנהיגותו של היטלר.

מבנה השיעור:

1. פתיחה- רקע
2. צפיה בחלק 1 מהסרט - תיעוד גרמניה הנאצית והיטלר בצבע
3. דיון
4. צפיה בחלק 2 מהסרט
5. דיון
6. צפיה בחלק 3 מהסרט
7. דיון
8. שאלה לסיכום

מהלך השיעור:

1. פתיחה: כשאדולף היטלר עלה לשלטון, הוא לא היה רק מנהיג פוליטי - **הוא הפך לדמות מיתית**. התואר „פיהרר” לא היה עוד שם תפקיד, אלא סמל של נאמנות מוחלטת, יראה ופחד. הנאצים בנו סביב היטלר פולחן אישיות חסר תקדים: הם השתמשו באמנות, בטקסים, בתקשורת ובעיקר בקולנוע כדי להציג אותו כגואל האומה, כמעט כדמות על-אנושית. בשיעור היום נצפה בסרטי מקור מתקופת השלטון הנאצי - קטעים שצולמו ונערכו על ידי התעמולה הנאצית עצמה. ננסה לראות כיצד המרחב הציבורי והתעמולה שימשו לבניית הדמות של “הפיהרר”, מה המסרים הגלויים והסמויים שעברו בהם.
2. רואים חלק 1 מהסרט: hitler in color: 2:40-7:23

<https://www.youtube.com/watch?v=9jeuoBtvfHY>

3. דיון:

- מה המצב של גרמניה לפני עליית הנאצים?
- מה ההבדל בין קנצלר (ראש ממשלה) לפיהרר (שליט)?
- אילו יחסים היטלר יוצר עם נאמניו בעם הגרמני?
- מה גרם לעם הגרמני לרצות פיהרר ולא קנצלר?
- 4. המשך צפייה- חלק 2 מהסרט: 17:05-21:26.
- 5. דיון:
- איך המרחב הציבורי נראה בסרט?
- מה הנוכחות של הנאציזם עושה למרחב הציבורי?

- בואו ננסה להבין מה התחושה שיש לציבור בגרמניה הנאצית: איך יהודים מרגישים בו? איך התומכים שלו מרגישים? ואיך הגרמנים שאינם תומכים מרגישים? האם ואיזה פער יש בין המתנגדים (אינם תומכים) ליהודים במרחב הנאצי?
 - איך היטלר משתמש במרחב הציבורי לטובת דמותו כפיהרר?
 - איך המרחב הציבורי מעצים את הדמות שלו כפיהרר?
 - מה המתרגם של היטלר מעיד עליו?
 - מה התיעוד הזה מוסיף לנו להבנה של דמותו של הפיהרר, היטלר?
 - לפי הסרט, איך לדעתכם מרגיש להיות חלק מהתכנסות ציבורית לכבוד היטלר?
6. המשך צפייה- חלק 3 מהסרט: 22:40-24:54
7. דיון:
- כשאתם שומעים את הנאום אבל אתם לא מבינים את הנאום, מה אפשר לומר עליו כנאום? אילו תחושות הוא נותן? מה הטכניקה שלו?
 - אחרי התרגום: במה הוא בוחר לגעת בנושא כיבוש השטחים? (בתחושות האדם הפשוט, ברגשות שלו).
 - למה לדעתכם הוא בוחר להגיד דווקא מילים אלו?
 - מה הגישה שיש להיטלר כלפי הנאמנים לו?
 - מה הגישה של הנאמנים להיטלר?
 - האם יש בעיה באופן ההתייחסות של היטלר לנאמניו ושל נאמניו אליו?
 - אם כן, אילו בעיות אתם מזהים?
8. שאלה לסיכום:
- איזו אקלים חברתי צריך להיות כדי שקנצלר (ראש ממשלה) יהפוך לפיהרר (שליט)?

מידע למורה:

ההבדל העיקרי הוא ש"קנצלר" הוא תואר רשמי למנהיג ממשלה במדינות דמוקרטיות, כמו גרמניה, ואילו "פיהרר" הוא תואר ששימש בהיסטוריה לתיאור שליט אבסולוטי במשטר טוטליטרי, ובפרט היטלר בגרמניה הנאצית. בעוד שלקנצלר יש סמכויות מוגבלות במסגרת חוקים ואיזונים ובלמים, הפיהרר היה מנהיג כל-יכול, שסמכויותיו היו בלתי מוגבלות ונטולות אחריות כלפי אף מוסד.

מאפיין	פיהרר (בגרמניה הנאצית)	קנצלר (כיום בגרמניה)
סמכויות	שליט אבסולוטי וכל-יכול, ללא הפרדת רשויות.	ראש הממשלה, מנהל את הקבינט, אך פועל במסגרת מערכת דמוקרטית עם הפרדת רשויות.
אחריות	לא היה אחראי כלפי איש או מוסד.	אחראי כלפי הפרלמנט והציבור.

מורשת

מרכז בינלאומי לתיעוד, לחקר
ולהוראת השואה ע"ש מרדכי אנילביץ'

מקור כוח	גזע, כריזמה, ותפיסת עולם אידאולוגית.	מבוסס על החוקה והבחירות.
משמעות המונח	מנהיג עליון, המגולם במשטר טוטליטרי.	תואר רשמי של ראש הממשלה.

שיעור סיכום - השלטון הנאצי

מטרות:

1. סיכום מערך הלמידה על גרמניה הנאצית.
2. חיזוק המיומנויות של ניתוח אירועים היסטוריים, קשרים בין מושגים, והבנת ההשפעות ההיסטוריות והחברתיות של התקופה.

מבנה השיעור:

1. פתיחה
2. משימה אישית- מושגים מהמערך
3. משימה בזוגות- שאלות ביחס לעתיד.
4. דיון
5. שאלת רפלקציה מסכמת.

מהלך השיעור:

1. פתיחה:
במהלך המעריך למדנו על גרמניה הנאצית – על התהליכים שקרו בתוכה ועל הצעדים שננקטו על ידי המשטר הנאצי כדי לבסס את שלטונו.
השיעור המסכם הוא הזדמנות לעצור לרגע, להביט לאחור ולשאול: מה למדנו על התקופה הזו? אבל גם, מה למדנו תהליכים שקורים בחברה?
ננסה לחשוב יחד כיצד תהליכים של פחד, ציות עיוור או שנאת האחר יכולים להתפתח גם בחברות אחרות, ואיך אחריות אישית, חשיבה ביקורתית ואומץ מוסרי יכולים לעמוד מולם. זהו שיעור שלא מסתיים רק בהבנת העבר, אלא גם בבחירה שלנו- כחברה וכיחידים - איך לפעול כדי לשמור על אנושיות, צדק ודמוקרטיה בהווה ובעתיד.
2. משימה אישית: על קירות הכיתה תלויים דפים גדולים ועליהם מושגים שדיברנו עליהם במעריך (פיהרר, המשטר הנאצי, היטלר, תעמולה, חינוך נאצי, הלשנות וטרור, מחנות ריכוז, עליית הנאצים לשלטון)- התלמידים עוברים בין הדפים וכותבים דברים שלמדו על המושגים במהלך שיעורי המעריך.
3. משימה בזוגות: התבוננו על המושגים והדברים שנכתבו עליהם. מתוך הדברים שלמדנו, נסחו שאלה חדשה שעולה לכם ביחס לתהליכים שעברו בגרמניה, ביחס לעתיד.
4. שיתוף במליאה: כל זוג משתף בשאלה שכתב.
5. דיון:
- איך להבנתכם כל מרכיב במערכת הנאצית תרם להקמתה של דיקטטורה?

מורשת

מרכז בינלאומי לתייעוד, לחקר
ולהוראת השואה ע"ש מרדכי אנילביץ'

-
- האם אפשר למנוע את עלייתם של משטרים דיקטוריים כיום?
 - 6. שאלת רפלקציה מסכמת:
 - אם הייתם צריכים להזהיר את דורות העתיד מפני הסכנות של אידיאולוגיות טוטליטריות, מה הייתם אומרים להם?